

Acehs co

Få hade hört talas om indonesiska Aceh innan vår tids största katastrof inträffade. Tsunamin satte regionen på kartan men bäddade också för en ny era, med gerillakrigets slut och turisternas återtåg – till en vänlig stad och dykarnas favoritö.

TEXT KARIN WALLÉN | FOTO ANDERS G WARNE

meback

DET ÄR FULLSATT PÅ Tower Premium Coffees uteservering i Banda Aceh. Under den runda gröna skylten vars typsnitt är misstänkt likt en viss världsomspännande amerikansk kaffekedjas, råder fredagsstämning fast det är måndag. Tillbaka lutade med cigg i mungipan eller lutade över sina datorer och mobiltelefoner sitter unga vuxna och medelålders omvartannat. Solen har gått ner men luften är varm, och stämningen trivsamt och trygg. Det luktar chilihetta och söta jordnötssåser om rätterna som bärs ut från köket. Då slår det mig vad det är som skiljer det här stället från de flesta andra miljöer där man avrundar en varm dag på restaurang: Avsaknaden av alkohol.

Och i samma stund, nästa insikt: Det känns rätt skönt. Skönt att veta att ingen här kommer att bli för full i kväll. Ingen kommer att ragla omkring på gatorna efter midnatt och skråla för full hals och ångra sig nästa dag. Å andra sidan finns naturligtvis en bittrare baksida av de islamska sharialagarna. När polisen gör sina råder ligger alla som inte håller sig inom ramarna pyrt till. Killar och tjejer som

De flesta i vår del av världen förknippar flodkatastrofen med bilder från Thailand, men det var precis här katastrofen var som värst.

träffas i skymundan, olovligt förälskade som tar skydd av mörkret, den som köper eller säljer fläskkött och alkohol bakom stängda dörrar, eller den som bara avviker för mycket från den rådande normen. Som punkarna. Jag undrar just om vi kommer att se några av dem.

Då dyker de upp – fyra unga killar, varav två med grönt hår och skinnjackor med nitar på. De står där på restaurangen och sjunger om ... *peace, love and understanding*. Inga förbannade anarkister här inte. Folk verkar knappt ta notis om dem, de blida punkarna i Banda Aceh är inget ovanligt inslag när man äter middag. De må ha blivit världskända när deras bilder spreds via internationella medier efter en konsert för något år sedan, men punkare i den ursprungliga bemärkelsen kan de här killarna knappast anklagas för att vara, med en repertoar av folkvisor och kampsånger med kärleksbudskap. Bilderna som visar hur de tvångsrakades, badades och sattes i uppfostrings-skola för att de hade uppträtt »ovärdat och omoraliskt« tycks ha varit en form av uppvisning från polisens sida. För en utomstående känns tillrättavisningen ändå lite mer som

Ska vi ha med punkarna? Annars tar vi bort bild här. /SB

ett tag i örat än ett brutalt övergrepp från en hårdför regim. Men vad vet jag. Jag försöker fråga killarna. Börjar med den enklaste frågan:

– Är ni punkare?

– Ja!

Det ser glada ut över att jag gissat rätt. Sen blir det svårare med språket, men efter en del gestikulerande lyckas vi i alla fall få fram att en av killarna, han med löst sittande hängselbyxor i jeansstyg, är en av dem som greps. Han visar med händerna hur de rakade av honom håret.

Sedan knyter han näven i luften och höjer försiktigt rösten med ett »*discrimination!*«, innan han och de andra nickar och tackar för sig och försvinner runt hörnet i den dunkla kvällen.

MORGONENS BÖNEUTROP tränger med starka stämmor genom trafikljuden runt Simpang Lima – »femte korsningen«. Vår guide Andri är tidig, han har redan väntat på oss ett tag när vi hoppar in i en *becak* – en motorcykel med sidovagn – och beger oss ut på en rundtur i tsunamins spår. Det har gått snart nio år sedan den där annandagen 2004, då allt förändrades i ett slag. Vid åttatiden på morgonen skakades Banda Aceh av den värsta jordbävningen man någonsin känt. En kvart senare reste sig havet, och resten känner ni till. Eller?

De flesta i vår del av världen förknippar flodkatastrofen med bilder från Thailand, men det var precis här katastrofen var som värst. Ungefär 170 000 av de totalt 230 000 som dog miste sina liv i Acehprovinsen. Det är omöjligt att på riktigt förstå hur det måste ha varit. Idag skulle man kunna vandra genom de centrala delarna av stan och helt missa att en katastrof av enorma mått inträffade här för mindre än tio år sedan. Det finns bara ett par ställen som vittnar om det som hänt.

FLERA KILOMETER FRÅN havet ligger ett 2 600 ton tungt fartyg kvar på land. Där står vi nu och begrundar naturens krafter. Fartyget, som låg i hamnen, försåg Banda Aceh med ström när elektriciteten periodvis bröts under den långdragna konflikten mellan separatisterna och den indonesiska armén. Nu har det blivit ett turistmål med en minnespark, ett mässingsmonument och en liten fotoutställning med bilder från uppröjningsarbetet. Från toppen av båten ser vi ut över alla hus som byggts upp igen efter den enorma förödelsen. Var börjar man egentligen, när precis allt är förstört?

På det vågformade mässingsmonument har scenen ristats in: hur vattnet drog med sig hus, bilar, lastbilar, träd.

– De glömde att rita in människorna, säger Andri.

Det händer fortfarande att han vaknar med ett ryck på natten och har hjärtklappning. Ljudet av motorcyklar utanför huset kan i drömmen låta som den där smutsiga, mörka, mullrande väggen av vatten och allt den förde med sig.

Han minns grannfruns förtvivalde rop efter sin lilla ➤➤

Bildtext.

Bildtext.

Bildtext.

Bildtext.

dotter och hur det helt enkelt inte fanns tid att säga att han hade henne, att hon skulle rädda sig själv istället. Han bara tog flickan i famnen, rusade för livet och nådde en moské innan vattnet var ikapp. Repet som separerar män från kvinnor i bönelokalen blev hans räddning. På det balanserade han, med en hand som stöd mot taket och en arm runt flickan. En gång tappade han henne, men fick tag i hennes hår och drog upp henne.

Vattnet nådde hans haka, och inte förrän det började dra sig tillbaka första gången kunde Andri nå säkerheten på andra våningen.

Nu har han blivit trettiofyra år, flickan femton, och de har sett ett nytt Banda Aceh födas. Med all internationell hjälp som strömmade till kunde staden byggas upp, och de omfattande insatserna gav arbetstillfällen åt de överlevande. När organisationerna gjort sitt och drog vidare blev det svårare. Att skapa jobb är en av flera utmaningar för den nya lokala regeringen, som leds av – en svensk. Man kan i alla fall konstatera att den nyvalde guvernören Zaini Abdullah bodde i Sverige i 25 år, var svensk medborgare och har jobbat som läkare på Fittja vårdcentral.

Under tiden då GAM-gerillan stred mot indonesiska armén för ett fritt Aceh levde gerillans tre högsta ledare i Stockholmsförorten Alby. En oansenlig lägenhet i ett svenskt förortsområde utgjorde kommunikationscentral för ett krig som till största delen pågick i djungeln. Banda Aceh var länge fredat från strider, men de sista åren innan tsunamin var även stan påverkad. Den stängdes av för utländska besökare, att gå ut efter mörkrets intrång var förenat med risker, och i butikernas hyllor var det sparsamt med varor.

Det finns en tid före tsunamin och en efter. Trots allt ledde den också till något gott. Fredsförhandlingarna i Helsingfors fick ett tydligare fokus än vid tidigare försök, och ett halvår efter flodkatastrofen skrevs det efterlängta avtalet under. Aceh blev inte fritt, men provinsen fick utökad autonomitet.

På tsunamimuseet inte långt från guvernörens palats går vi långsamt över »fredens bro«, under flaggor som säger det på olika språk: Frieden, pace, friður, fred.

LANDSBYGDEN ÄR SÅ NÄRA. Efter några dagars övning i att dödsföraktande korsa vägarna i stan till fots är det skönt att ta cykeln ut på landsbygden. Efter blygsamma tio minuter i stadstrafik är vi där. På en smal väg längs en flod, kantad av fruktträd. Här växer bananer, stjärnfrukt, mango, durian. Området är som gjort för cykling – platt och med bra vägar. Till en början är vi också skuggade av kokosnötspalmer och långfransade barrträd. Sedan tar de öppna risfälten vid. Torra eller blötlagda, i olika stadier av odlingscykeln. Det är många böjda ryggar ute på fälten idag. Solen steker på himlen och cykelhjulen tar sig duktigt fram på både vägar och stigar. Andri kan alla krökar och genvägar. Han är van

Guiden Andri xxxxxxxx

cyklist, och van att bli kallad för »bule« (viting/utlänning) just därför. I Aceh cyklar man inte om man är en vuxen människa. Man åker motorcykel eller går. Han suckar och säger att folk brukar ropa åt honom och skratta: »Bule Aceh! Kan du inte be din mamma köpa en Honda åt dig?«

– De tycker att det där med cykling är nåt påhitt från väst och att jag är nån som vill vara utlänning bara för att jag cyklar.

Nu råkar just de ordnade cykelturerna på landet vara ett »påhitt från väst« eftersom det var en amerikansk man som började med det för utländska hjälparbetare under tiden efter tsunamin. En holländsk tjej som blev kvar började sedan arrangera cykelturer för turister. Andri var en av guiderna tills företaget gick i graven. Nu har han startat en ny firma med sina kompisar istället, och han kan sina småvägar. Som medlem i ABC, Aceh Bicycle Community, har han också gjort många utflykter i omgivningarna.

– Men jag försöker inte pådyvla folk att man ska cykla. Jag bara gör det för att jag gillar det.

Andri är noga med att inte vara förknippad med någon gruppering. Han pratar om alla subkulturer som existerar

Vattnet nådde hans haka, och inte förrän det började dra sig tillbaka för första gången kunde Andri nå säkerheten på andra våningen.

i Banda Aceh. »Communities« som har sina egna intressen, sin egen identitet. Han gillar inte att cykelcommunityt börjat bära likadana tröjor, som för att visa upp sig. Det passar inte honom. Men att dyka upp vid rondellen Simpang Lima på söndagmorgnar när trafiken stängs av i några timmar, det gillar han. Då samlas flera av grupperna på samma ställe och allt kan hända. Kanske blir det en samlad flashmob som dansar Gangnam Style. Kanske kommer punkarna. Kanske dyker Banda Acehs hundägarcommunity upp, med sina två medlemmar: en kines och en man från Jakarta.

GAPANG BEACH, PULAU WEH. Mintgrönt vatten som smeker sandstranden. Vingliga trämobler som balanserar i trädens skugga. Vilsamt är ett ord man inte använder så ofta. Men är det något det är här så är det just det. Vilsamt.

Vattnet är nästan för varmt. Reven som ligger på snorkelavstånd har fått sig en smäll av korallblekning men har sakta börjat återhämta sig. Under ytan minglar vi med fiskar i blått, gult, orange, turkos. Stora silver- »»

glimmande stim som rör sig synkront och mer enstöriga ensamseglare, som den knallblå kejsarfisken med vita cirkelmönster på sidorna.

I dykshoppen säljs burköl. Det här är ett undantag från det andra Aceh, det där alkoholförsäljningen sker på finare hotell, kinesiska restauranger eller i skumma hus där korrumpierade poliser förmodligen får sin del av kakan. Pulau Weh, eller Sabang som ön ofta kallas (det är namnet på öns stad), har i många år lockat turister. Turister som ser Banda Aceh som något nödvändigt ont man måste ta sig igenom för att komma hit – till dykarnas favoritö.

Holländska Marjan van der Burg och hennes man Ton har drivit Lumba Lumba Diving Centre i över tjugo år och sett tiderna förändras. Gerillakriget märktes aldrig av här,

Den lummiga, kuperade ön med de lugna stränderna och de tillgängliga reven är som gjord för en avslappnade semester.

mer än indirekt. När undantagstillstånd infördes i maj 2003 innebar det ett stopp för turismen på ön. Inga utländska besökare fick komma till Aceh och det var inte förrän några indonesiska befälhavare kom hit och upptäckte hur lugnt det var som ett undantag från undantagstillståndet kunde införas: dykturisterna skulle tillåtas komma till Pulau Weh, men bara om de hade särskilda tillstånd och eskorterades av militär.

HÖSTEN 2004 KOM DE allra mest hängivna dykarna hit på det viset. Sedan kom den där annandagsmorgonen. Det hade varit julfest på Lumba Lumba kvällen innan, och en båt var redan ute på havet för ett gryningsdyk när jordbävningen inträffade. Det mullrande ljudet och att havet sedan började bete sig märkligt gjorde att dykguiderna bestämde sig för att gå upp till ytan och stanna på båten. Men i land stod Marjan och väntade oroligt på att de skulle komma tillbaka. Vattnets rörelser hade börjat bli rejält yviga. Vid ett tillfälle drog det sig ut så långt att korallreven syntes som små berg där ute. Hon minns stanken. Som av rutten fisk. Marjan var den sista som sprang för att rädda sig på Gapang Beach när havet började komma upp över land – över stranden, över vägen, ända upp till hennes fötter när hon först klättrade upp på karen där man rengjorde våtdräkter och dykutrustning, och sedan upp i ett träd. Där

satt Marjan och Ton, med vattnet i hasorna.

– Vi bestämde oss för att simma iväg från trädet, upp till bungalowerna som ligger längst upp mot kullen. Jag förstod att vattnet skulle dra sig tillbaka igen och det gällde att hinna innan dess. En tysk tjej drog mig iland. Det var precis i sista sekunden.

Ingen dog på stranden och vägen blev inte lika rasande och förödande här, där rev och öar tog emot, som på surfstranden Lampu'uk på fastlandet strax utanför Banda Aceh. Vägen som bildades där nådde upp till palmtopparna. Här höjde sig vattnet långsammare, men nog så högt. En blå tejp linje på fönstren i dykshoppens övervåning visar gränsen.

Det blev en tid av renoveringar och återhämtning för Lumba Lumba, men på helgerna brukade de få besök av hjälparbetare som ville dyka. Och nu ser man ett stigande intresse från utländska besökare som kommer hit för att dyka och snorkla.

Jag förstår att man kommer hit. Den lummiga, kuperade ön med de lugna stränderna och de tillgängliga reven är som gjord för en avslappnande semester. Och ja, man kan bada i bikini. Här är det ok. Men jag tänker på allt de missar, de som åker direkt hit och skippar Banda Aceh. Att hänga på kafé, se kaffet bryggas i ett bolmande moln av rök, höra ett »var kommer ni ifrån?« och mötas av ett stort leende. Att äta sig runt stan och hitta sin favoritkyckling på en restaurang där rätterna kostar sex kronor. Att tänka att en öl hade visserligen suttit fint, men man klarar sig faktiskt rätt bra med vattenmelonjuice. Att bli tjenis med parkeringsvakten utanför hotellet som ropar ens namn med sån eufori varje kväll att man vänder sig om och undrar om det finns nån annan med samma namn i närheten. Men det gör det ju inte. Möjligtvis på tsunamimuseet eller vid någon av båtarna som ligger kvar på land. Möjligtvis på Pulau Weh.

SÖNDAG MORGON ÅKER vi ut med båten. Solen skiner, jag blottar för första gången på en vecka lite hud. Den ska snart bli röd. Men först ska jag ner under ytan. Med tank på ryggen och regulator i munnen, ett plask baklänges ner i den mintgröna oceanen. Ner till muräror, stingrockor och den minsta lilla *frogfish* jag någonsin sett. Till knallgula koffertfiskar och färgstarka papegojiskar. Till tunna havsålar som reser sig som en skog av spagetti ur sandbotten och vajande följer vattenrörelserna, och till slemmiga anemoner och deras bedärande clownfiskar. **■**

Guide på nästa uppslag. >>>

Bildtext.

Bildtext.

Bildtext.

GUIDE ACEH

SNABBFAKTA

Geografiskt läge: En provins i Indonesien, på norra Sumatra.

Antal invånare: 4,5 miljoner.

Visum: 30-dagarsvisum fås vid ankomsten för 25 dollar/pers.

Valuta: indonesiska rupiah (1 kr ger ungefär 1600 rupiah).

Religion: islam. Den enda provins i Indonesien där shari-alagar råder.

Bästa tid: dagstemperaturen ligger rätt konstant runt 27° året om. Soligast i jun–aug, regnigast okt–jan.

RESA DIT

Flyg till Kuala Lumpur i Malaysia. Därifrån går direktflyg med Air Asia. T/r Sverige–Banda Aceh kostar från 7000 kr. Det går även att flyga via Jakarta. Närmaste större stad på Sumatra är Medan, därifrån går både flyg och buss (ca 12 h).

TA SIG RUNT

TAXI OCH MOTORCYKELTAXI:

Från flygplatsen tar du taxi in till stan för ca 50 kr. Lättaste sättet att ta sig runt är annars *becak* – motorcykel med sidovagn för två personer. En resa inom stan på ca tio minuter går på runt tio kr. *Becak* till stranden Lampu'uk ca 50 kr.

BUSS: *Labi-labi* är de kollektiva minibussarna som far runt i staden. Urbilligt, men lite svårare att ha koll på vart de åker. Plinga när du ska av.

BÅT: Båtarna till Pulau Weh går från Banda Acehs hamn kl 9.30 och 16.00. Tar 45 minuter och

kostar ca 40 kr enkel väg. Det finns också en långsammare båt, »slow ferry«, för hälften.

GUIDADE TURER: Becakförare som också guidar brukar hänga vid ställen som Tsunamimuseet, elbåten och båten på taket. En av få guidesammanslutningar som finns på nätet är Tropic Travelers, tropic-travelers.orgfree.com.

BOENDE

VÄRT VAL! **Hotel Medan**, Jalan Jend A. Yani 15. Medelklass-hotell med rum från dryga hundringen. Vissa rum har bra utsikt. Helt okej frukost.

Hotel 61, Jalan Tengku Panglima Polem 28. Ganska bra standard, men ofta rum utan fönster. Rum för ett par hundra kr/natt. Tråkig frukost.

Hermès Palace Hotel, Jalan T Panglima Nyam, hermespalace hotel.com. Lyxigast i stan, fyrstjärnigt. Från 400 kr och uppåt under lågsäsong. Maj–aug är högsäsong, då går priserna upp. Fin utsikt. Pool utomhus, men bikiniförbud.

Joel's Bungalows, Lampu'uk. 60–250 kr/natt. Bungalower med olika standard vid stranden i Lampu'uk, cirka 45 minuter utanför Banda Aceh.

Lumba Lumba, Pulau Weh. Bra dykfirma med fint boende på ön Pulau Weh. Dubbelrum ca 300 kr/natt. lumbalumba.com.

Bildtext.

Beställa denna bild

MAT OCH DRYCK

Solong Kopi. Anrikt kafé med stolt kaffekultur. Testa gärna deras *gado gado*, en sorts indonesisk sallad på kokta grönsaker med jordnötssås. Billig mat och *kué*, en sorts godis. Rostar eget kaffe som också säljs här.

Tower Coffee Premium. Fullsatt uteservering på kvällen. Som en bar fast utan alkohol. Unga, medelålders, män, kvinnor. Facebookande, rökande, med iskaffe i glasen.

Café & Restaurant Bohnen. Ägaren har bott i Berlin och stilen är smått västerländsk. Har pommes frites, om du är trött på ris, samt T-bone steak, och grillad tonfisk.

Sataystånden på Jalan Jend A Yani. Sitt på plaststolar, ät gott, och lyssna till minaretenes böneutrop. Fåningt billigt.

Padangmat – självservice från glasmontrar som du hittar lite här och där. Ris och kryddstarka rätter. Hela fiskar och beniga kycklingbitar. De räknar

Missa gärna!

Överpriser. Kom i tid till hamnen på Pulau Weh när du ska åter mot Banda Aceh. Vissa personer köper upp de sista biljetterna och säljer dem för dubbla priset.

Nog stående men formatet ej beställt

ihop hur mycket du ätit efteråt. Oroa dig inte, det blir billigt.

PRISLÄGE

Kaffe för strax under fem kr. Kycklingrätt på vanlig restaurang ca tio kr. På tjugigare restauranger betalar du det tredubbla – fortfarande otroligt billigt.

GUIDE KARIN WALLÉN

Bildtext.

4

TSUNAMIMINNEN

1. ELFARTYGET APUNG 1. Ett gigantiskt elgeneratorskepp som tidvis försörjde stan med el under gerillakonflikten, spolades en halvmil upp på land när tsunamin drog in. Med fotoutställning som gör det oförståeliga lite mer förståeligt.

2. BÅTEN PÅ TAKET. I byn Lampulo en kvarts becafkärd från centrala Banda Aceh, ligger en fiskebåt kvar på taket till ett hus. Den blev ett tillhåll för flera överlevare under några kritiska timmar under och efter tsunamin.

3. TSUNAMIMUSEET. Jalan Iskandar Muda 1. Ett ganska välgjort museum med plats för både eftertanke och fakta. Utformat som en evakueringsbyggnad om ny tsunami kommer.

4. BÅTAR SOM LEKPLATS. Nära elfartyget Apung 1 finns även två båtar kvar på land, mitt inne i ett bostadskvarter. Små och skeva, nu har de blivit barnens lekplatser.